

УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

***Яцишина Ольга Василівна,**
кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри педагогіки та менеджменту освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
E-mail: olgayatsyshyna2110@gmail.com*

Реформування системи освіти в Україні і сучасні вимоги ринкових відносин, одним із учасників яких є система освіти, потребує впровадження менеджменту в практику діяльності освітніх закладів, що провадять загальноосвітню підготовку дітей з особливими освітніми потребами. Закономірно, що управління закладом загальної середньої освіти в умовах інклюзії має своє специфіку і відрізняється від управління школою, що не є спеціалізованим закладом для осіб із особливими освітніми потребами.

Згідно із Законом України «Про освіту», «...інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників. Мета інклюзії в освітній сфері полягає у частковій або повній ліквідації і попередженні соціальної ізоляції, що є наслідком відсутності толерантності й негативним ставленням до поняття плюралізму. Інклюзія визначає освіту основним механізмом попередження порушення прав людини й запобігання будь-яких форм дискримінації» □1□□

Основний принцип інклюзивної освіти – не дитина пристосовується до умов і норм, що існують в освітньому закладі, а навпаки, вся система освіти підлаштовується під потреби і можливості конкретної дитини [2, с. 15]. Водночас основною метою закладу загальної середньої освіти в умовах інклюзії є забезпечення учнів з особливими освітніми потребами необхідними умовами для розвитку й соціальної адаптації. З боку вчителя, метою його діяльності в умовах інклюзивної освіти є створення сприятливих умов для розвитку потенціалу кожного школяра, який навчається в інклюзивному класі або інклюзивному освітньому закладі.

В основу управління закладом загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами, покладено правила й підходи, що формують інклюзивну культуру школи. Так, в інклюзивній школі багатоманітність культур розглядається як нова реальність – сучасна школа повинна бути готова до навчання школярів з різних етнічних груп і культур, які мають різний економічний і соціальний статус, різні здібності, стан здоров'я тощо. З таких умов, наявність одного навчального плану і єдиного підходу до навчання буде обмежувати школу і її діяльності.

Інклюзивна школа зберігає індивідуалізацію процесу навчання. Педагоги в навчальному процесі інклюзивного закладу освіти використовують різні методи й підходи, досягаючи таким чином персоналізації навчання відповідно до індивідуальних потреб, здібностей і цілей навчання школярів.

Важливою особливістю інклюзивної школи є те, що в ній командна робота фахівців набуває надзвичайної важливості задля досягнення результатів навчання. Команду супроводу навчального процесу в школі для дітей з особливими освітніми потребами крім адміністрації та вчителів складають також фахівці психолого-педагогічної підтримки (психолог, соціальний педагог, асистент вчителя, медичний працівник). Лише злагоджена робота цих фахівців дає змогу досягти найкращих результатів у розвитку кожного учня. З іншого боку організації навчального процесу в інклюзивній школі перебувають сім'я дитини

(насамперед, батьки), державні й громадські організації. Залучення членів усіх зацікавлених сторін до участі в діяльності школи веде до розширення шкільної спільноти й залучення додаткових ресурсів для діяльності школи. Таким чином, інклюзивна культура, що є запорукою сприятливої атмосфери в інклюзивному закладі середньої освіти, не виникає спонтанно, натомість є результатом цілеспрямованих зусиль із впровадження в шкільне життя суспільних цінностей.

Зарубіжні дослідники [3] зазначають, що для інклюзивної школи необхідним є забезпечення двох аспектів навчання осіб з особливими освітніми потребами, а саме: фізичних і психологічних характеристик. Під фізичними характеристиками інклюзивної школи маються на увазі інфраструктура і спеціальна організація простору; наявність кваліфікованого педагогічного і допоміжного персоналу; відповідне обладнання в школі й аудиторіях; документація, що регулює процес організації навчання в школі в умовах інклюзії (навчальні плани, програми, стратегія розвитку тощо). Психологічні характеристики передбачають встановлення у школі позитивного соціального й емоційного клімату, зокрема створення й підтримку позитивної взаємодії між структурними підрозділами школи; розвиток позитивного ставлення вчителів, шкільного персоналу до учнів з особливими освітніми потребами і школярів одне до одного; формування політики школи з акцентом на позитивних моделях поведінки [3, с. 345].

Надзавданням управління закладом загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання є створення освітнього середовища відповідно до потреб і можливостей кожного школяра. У зв'язку з цим, стратегія інклюзивної освіти базується на ідеях, передусім, спрямованого набуття учнями ключових компетенцій, як-от:

- розуміння глобальних проблем і загальнолюдських цінностей (справедливості, рівності, гідності і поваги);
- когнітивні навички;
- не когнітивні навички, зокрема й соціальні навички (уміння співчувати і придушувати конфлікти, навички спілкування та налагодження відносин і взаємодії з людьми різного походження, інших культур і поглядів);
- здатність діяти колективно і відповідально □4, с. 8□.

Окрім того, інклюзивна освіта має на меті досягнення учнями «функціональної грамотності», здатності брати участь у всіх видах діяльності, де грамотність є необхідною умовою ефективного функціонування особи в групі або спільноті й дозволяє використовувати свої навички читання, письма та лічби для особистого розвитку або розвитку відповідного співтовариства упродовж усього життя □4, с. 9□.

Адміністрація школи є безпосереднім учасником системи управління закладом загальної середньої освіти і команди супроводу. Адміністрація інклюзивної школи відповідає за зарахування дитини до закладу освіти, аналіз запиту на створення класів з інклюзивною освітою та додаткові освітні послуги, а також за стан та якість інклюзивного навчання. Окрім того, директор школи і заступник з навчально-виховної роботи забезпечують безперешкодний доступ до будівель та приміщень, створюють відповідну матеріально-технічну базу. На адміністрацію школи також покладено обов'язок забезпечувати підвищення кваліфікації педагогічних працівників із питань надання освітніх послуг, сприяти впровадженню інноваційної діяльності □4, с. 51□.

Управління процесом навчання в умовах інклюзії вимагає виконання таких правил:

1. Встановити довірчі відносини зі школярами. Цей крок передбачає, що вчитель в інклюзивному класі і адміністрація навчального закладу вивчають і дізнаються про школяра якомога більше – знають ім'я кожного учня і з кожним вітаються, називаючи це ім'я, вислуховують думку кожного школяра, не поділяють учнів на «улюбленців» і «нелюбленців».
2. Створити позитивну атмосферу у класі. Позитивною є зокрема атмосфера, що спонукає і надихає до навчання. Створення позитивного навчального середовища

можливе, якщо вчителі насамперед, а також адміністрація школи розуміють інтелектуальні, емоційні, фізичні та соціальні потреби школярів, і вибудовують систему спілкування з ними, враховуючи ці потреби.

3. Заохочувати допомогою. Заохочення передбачає, що учень отримує не лише завдання до виконання, але й орієнтовний алгоритм дій, що допоможуть виконати поставлене завдання. Наприклад, діючи школярам завдання упорядкувати книжкову полицю, варто розділити його на більш дрібні підзавдання – конкретні кроки, які потрібно здійснити задля досягнення мети.
4. Навчати необхідних навичок. Під необхідними маються на увазі навички, потрібні для досягнення успіху в навчанні в умовах інклюзивного освітнього середовища. Часто, передаючи школярам інформацію з того чи іншого навчального предмету, вчителі забувають про необхідність формування соціальних навичок, умінь мислити, навчатися, навичок розв'язання проблем, запам'ятовування, саморегуляції тощо.
5. Мати чіткий план. Це правило є одним з найважливіших в організації навчання в умовах інклюзії. Кожна частина дня, заняття повинна бути добре продумана і відповідати як педагогічному стилю вчителя, так і особливостям особистостей школярів, зокрема їх віковим потребам і можливостям, а також особливим потребам у навчанні.

Таким чином, створення та управління інклюзивною школою – це складний і тривалий процес, що вимагає злагодженої роботи й відповідальності усіх його учасників. Успішне управління закладом загальної середньої освіти в умовах інклюзії потребує систематичної роботи шкільної адміністрації і колективу над формуванням власних професійних компетенцій, прийняттям етики і філософії інклюзивної освіти, розвитком інклюзивних практик.

Список використаних джерел:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 01.04.2021)
2. Лопатина В.И. Инклюзивное образование: широкие аспекты. Инклюзивное образование. Вып.1. Москва : Центр «Школьная книга», 2010. С. 12–17.
3. Azizah N. Managing inclusive school: what should school provided to help students with special needs. *Proceeding of International Conference on Educational Management, Administration and Leadership (ICEMAL)*. 2010. P. 344–350.
4. Теорія і практика інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник / упорядник К. М. Бондар ; Вид. 2-ге, доп. Кривий Ріг, 2019. 170 с.